

การศึกษากระบวนการทำหัวใจของศูนย์ฝึกอาชีพศิลปหัตถกรรมเครื่องประดับ
ชุมชนวัดเทพากร และแนวทางการอนุรักษ์

เรวดี คงสุวรรณ

อธิปัทนาการ
จาก

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ. 2544

ISBN 974-04-0274-7

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

๗๗

๙๗๖๕๗

๒๕๔๔

4037803 LCCS/M : สาขาวิชา : วัฒนธรรมศึกษา ; ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา)

คำสำคัญ : หัวโขน / การสร้างหัวโขน / ศูนย์ฝึกอาชีพศิลปหัตถกรรมเครื่องประดับโขน

เรวดี คงสุวรรณ : การศึกษากระบวนการทำหัวโขนของศูนย์ฝึกอาชีพศิลปหัตถกรรมเครื่องประดับโขน ชุมชนวัดเทพากร และแนวทางการอนุรักษ์ (THE PRODUCTION AND THE CONSERVATION OF KHON'S MASKS OF THE OCCUPATION TRAINING CENTER AT WAT TEPAKORN.) คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ :

อภิญา บัวสรวง ศศ.บ., M.A. พรทิพย์ อุสุภรัตน์ ศศ.บ., ศศ.ม.อนันต์ สบฤกษ์ กศ.บ., กศ.ม. อธิชาติ ภูระหงษ์ ค.บ., ศศ.ม. 119 หน้า ISBN 974-04-0274-7

หัวโขนเป็นศิลปะไทยที่รวมเอาความสามารถของช่างฝีมือหลายแขนงไว้ด้วยกัน คุณค่าและประโยชน์ของหัวโขนนั้นไม่เป็นแค่เพียงเครื่องสวมศีรษะในการแสดงโขนเท่านั้น หัวโขนยังป็นงานศิลปะที่ทรงคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ของศิลปะไทยอย่างหนึ่งด้วย อีกทั้งหัวโขนยังมีความเกี่ยวพันกับคติ ความเชื่อต่าง ๆ ของคนไทยอีกด้วย จากสภาพปัจจุบันที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปนั้น ทำให้กระบวนการทำหัวโขนเปลี่ยนไปด้วย การศึกษากระบวนการทำหัวโขนและเครื่องประดับของศูนย์ฝึกอาชีพศิลปหัตถกรรมเครื่องประดับโขน ชุมชนวัดเทพากร และแนวทางการอนุรักษ์เป็นการศึกษากระบวนการสร้างหัวโขนของช่างพื้นบ้านที่ยังมีการทำอยู่ในปัจจุบัน เพื่อศึกษาถึงการดำเนินงานและการทำหัวโขนของศูนย์ฝึกอาชีพศิลปหัตถกรรมเครื่องประดับโขน ชุมชนวัดเทพากรตลอดจนการเผยแพร่ศิลปะการทำหัวโขนต่อสังคม และศึกษาการจัดการเรียนการสอนของศูนย์ฝึกอาชีพ ฯ เพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อนของการจัดการ อีกทั้งยังได้ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์การทำหัวโขน และการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาของรัฐที่จัดสอนการทำหัวโขน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาจุดแข็งและปรับปรุงจุดอ่อนของศูนย์ฝึกอาชีพฯ

ผลการศึกษาพบว่าศูนย์ฝึกอาชีพฯ ได้สอนการทำหัวโขนให้แก่บุคคลทั่วไปเปิดโอกาสให้กับบุคคลทั่วไปได้ฝึกหัดอีกทั้งยังสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนด้วย ส่วนจุดอ่อนของศูนย์ฝึกอาชีพฯ นั้นคือการทำหัวโขนที่ขาดความสมดุลของสัดส่วน ซึ่งสืบเนื่องมาจากความรู้พื้นฐานของช่างพื้นบ้านซึ่งหากปรับปรุงให้ความรู้แก่ช่างพื้นบ้านมากขึ้นทั้งในเรื่องสัดส่วนพวงศรัทมาเกียรติจะเป็นการพัฒนาช่างพื้นบ้าน การปรับปรุงจุดอ่อนและเสริมจุดแข็งของศูนย์ฝึกอาชีพฯ เพื่อที่จะพัฒนาคุณภาพของงานของศูนย์ฝึกอาชีพฯ ให้มีความสวยงามและยกระดับช่างให้มีความทัดเทียมกับช่างอื่น ๆ ด้วย

การทำหัวโขนเป็นตัวอย่างหนึ่งของการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของศิลปะไทยหลายๆ แขนงเพื่อที่จะได้วางแนวทาง การอนุรักษ์และสืบสานศิลปะไทยแนวต่าง ๆ ที่ถูกต้องให้คงอยู่กับสังคมไทยและพัฒนาคุณภาพของช่างฝีมือเพื่อให้ศิลปะไทยคงเอกลักษณ์ แม้มีการเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจ

4037803LCCS/M : MAJOR : CULTURAL STUDIES ; M.A.
(CULTURAL STUDIES)

KEY WORDS : KHON MASKS / PRODUCTION OF KHON MASKS /
CRAFTSMEN'S TRAINING CENTER

RAVADEE KONGSUWAN : THE PRODUCTION AND THE
CONSERVATION OF KHON'S MASKS OF THE OCCUPATION TRAINING
CENTER AT WAT TEPAKORN . THESIS ADVISORS : APINYA
BUASUANG ,B.A.,M.A. , PORNTHIP USAPARAT, B.A., M.A. , ANAN
SOBRARK , B.ED., M.ED. , APICHAT BHURAHONG , B.ED., M.A. . 119 p.
ISBN 974-04-0274-7

The Khon mask is a traditional Thai art form which demonstrates the intelligence and craftsmanship of its artists. The masks not only function as face covers for performances but also represent Thai ritual beliefs. Over time, the masks have evolved along with social and artistic development in Thailand. The purpose for this study of the production and conservation of the Khon Mask at the Craftsmen's Training Center at Tepekorn Temple in Bangkok is to observe how Khon masks are produced in the traditional manner and to investigate the strong and weak points of the center. This study also examines how instruction for the production of Khon masks is offered in public institutions. Finally, this study offers suggestions to further strengthen the strong points and to minimize or correct the weak points of the center.

The results of this study show that the Craftsmen's Training Center has become an important part of the local community by teaching this important artistic craft to the general public. In fact, the center has brought some fame to the area. However, a weak point which was found is that the local craftsmen's lack of basic knowledge causes an imbalance in mask sizes compared to the individual performers. Traditionally masks were made for individual performers. Today, the center makes "one size fits all" masks.

More knowledge about the Ramayana family and historic methods of production of the Khon mask would minimize or even eliminate this problem. If this problem could be corrected, the quality of the work would improve significantly. The overall outcome would be more beautiful Khon masks and an even higher reputation for the local craftsmen. In fact, improvement in the quality of the masks could elevate these craftsmen to the status of other craftsmen throughout Thailand.

Studying the production of Khon masks provides an excellent opportunity to study change and evolution in different Thai arts. By studying this, we can help understand and create procedures to conserve and perpetuate Thai art and its important influence in Thai culture. Further, by focusing on local artists we can concentrate on the real and essential characteristics of this Thai art even when changes or alterations are necessary because of economic situations.